

УДК 712.253:725.8

О. С. Зубричев,

*д. арх., професор В. А. Ніколаєнко, К. В. Чирва,
Полтавський національний технічний університет
імені Юрія Кондратюка*

ЛАНДШАФТНІ ТА ЕТНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНО-РОЗВАЖАЛЬНИХ ПАРКІВ

Анотація: у статті розглядаються етнокультурні особливості формування рекреаційно-розважальних парків, характерні особливості етнопарків, віддзеркалення національних особливостей конкретної народності у садово-парковому мистецтві.

Ключові слова: культурний ландшафт, етнічний ландшафт, рекреаційно-розважальний парк.

Постановка проблеми Організація природного середовища, його гармонійне поєднання з антропогенним є досить актуальним питанням на теперішній час. Пропорційно з інтенсивним розвитком сучасних міст зростає ступінь деградації їх природних ресурсів, що призводить до порушення екологічної стійкості міста як природно-антропогенної системи.

Наразі гостро постає питання створення етнічного ландшафту. У формуванні й розвитку етнічного рекреаційно-розважального парку активну роль відіграють духовні, національні та інтелектуальні цінності, що збереглися та передаються із покоління в покоління у вигляді інформації, яка є його складовою частиною. За В.Н. Калущковим та А.А. Івановою "етнічний ландшафт – культура етнічної спільності, що сформувалася в конкретних природно-географічних умовах, взятих в її цілісність" [1].

При розгляді цього питання постає проблема наявності впливу національно-етнічних рис, соціальних та культурних особливостей на організацію простору рекреаційно-розважального парку.

Виклад основного матеріалу. Ландшафтне мислення почало формуватися в кінці XIX ст. в наукових працях А.І. Войкова, В.В. Докучаєва, А.А. Ізмаїлова, в котрих вказана необхідність дослідження впливу антропогенного фактору на природу. В кінці 80-х років – першій половині 90-х років XX століття у вітчизняній науці сформувалася ідея, яка пов'язана з розумінням необхідності включення в структуру ландшафту нематеріальної (духовної, ідеальної) культури.

Етнічний ландшафт як цілісна й територіально-локалізована сукупність природних, соціально-культурних явищ вивчався Ю.А. Веденіним. Природний

ландшафт як семіотичну систему, підпорядковану етнологічним параметрам народностей, що населяють даний простір, досліджував В.Н. Калуцков. Вчені А.А. Іванова та В.Н. Калуцков розуміють під етнічним ландшафтом "культуру етнічної спільності, що сформувалася в конкретних природно-географічних умовах, взятих в її цілісність". За теорією Л.Н. Гумільова простір – це ландшафтне та етнічне середовище [2].

Ландшафтне середовище впливає на форми господарювання, уклад даного етносу, виявляє його перспективи та можливості. За Е.В. Гірусовим "етнічна екологія – це наука про навколишнє середовище, що розглядається в рамках теорії взаємодії суспільства й природи з метою виявлення закономірностей розвитку цих відносин й пошуку шляхів їх оптимізації"[3]. Етнічний ландшафт як термін також розглядається на прикладі адигейського саду-лісу Махотлової Мадіни Асамбієвни. Природа – це невід’ємна частина легенд, притч, пісень, поєднаних в географічному епосі "Нарти".

Таблиця №1

Характерні особливості етнографічних рекреаційно-розважальних парків

	Загальний вигляд	% Відсоток розважа льної функції	Особливості
"Сади світу" в Марцані, Берлін, Німеччина, 1987 рік відкриття		30%	Парк був відкритий в 1987 році. Площа складає 21га, представлені сади з різних країн світу: Східний, Італійський, Китайський, Японський, Балійський. Для організації цих садів використовується навіть ґрунт тої країни з якої представлений мікроландшафт .

"Парк світу", Китай, Пекін, 1986 рік відкриття		40%	Пекінський Парк Світу розподілений на 5 континентів з міжнародною 200-метровою вулицею посередині. Тут зібрано понад 100 копій пам'яток архітектури з 50 країн світу. Площа 46,7 гектар
Межиріччя річок Вааль та Маас, АппеАпсельтерн, Нідерланди, 1992 р		10%	Займає 12 га площі, на якій представлені 170 експозицій, які виповнені різними авторами в різних стилях ландшафтної архітектури
Фінський етнокультурний парк, село Іб, Сиктивдинського району,		60%	Характерною особливістю комплексу є використання та розкриття фінської етнотематики. Вхідна група передбачає розміщення сувенірних лавок, приміщення для виставок та експозицій, кафе зі стравами національної кухні, дитячої кімнати.
Етнопарк "Кен-Баба", Шимкент,		60%	Парк займає 3,5га, включає зали майстрів та ремісників, площі, галерею для художників, приміщення для семи національно-культурних павільйонів.

Термін етнічний ландшафт є досить новим. Початок його використання датується 80-90 роками ХХ століття, саме тоді у вітчизняній науці сформувалася ідея етнічної особливості, як частини культурного ландшафту.

Концептуальна ідея створення такої ландшафтної одиниці полягає у поєднанні розважальної функції та національно-пізнавальної. Її реалізація знаходить своє відображення в двох течіях.

Перша течія – моноетнічної спрямованості – це розвиток єдиної етнічної теми на території рекреаційно-розважального парку. Яскравими прикладами є: етнопарк "Двір Терзича", фінський етнокультурний парк, етнопарк "Кен-Баба" в місті Шимкент (Казахстан), еколого-етнографічний парк – музей поблизу Байкалу "Світла галявина", етнопарк "Жастар" в Усть-Кам'яногірську. Одним з напрямків цієї течії є обмежена специфікація парку, спрямована на перевтілення парку в заповідник з слабозвищеною розважальною функцією. Інший напрямок включає в себе парки розваг етнічної спрямованості. В них досить активно виражена функція розваг з конкретним національним колоритом.

Друга течія – поліетнічної спрямованості представляє так звані "сади світу" – це рекреаційно-розважальні парки, що включають в себе мікроландшафти з різних національностей країн світу. Прикладами є парк "Сади світу" в Марцані (Німеччина), пекінський Парк Світу, парк "Апельтерн" Нідерланди, національний парк світу Галіполійського півострова (Туреччина), в Печерському Парку під Києвом планується розробити 15-20 мікроландшафтів з різних країн світу. На основі проведеного дослідження виведена класифікація етнічних рекреаційно-розважальних парків наведена на рис.1.

Рис.1 Класифікація етнічних рекреаційно-розважальних парків

Таблиця 2
Етнічні та ландшафтні особливості рекреаційно-розважальних парків

Країна	Приклад	Ландшафтні особливості	Національні звичаї та традиції
Гавайські острови	 Гавайські острови. Острів-сад Кауаї	Основний тип ландшафту-острівне ландшафтознавство, або гірський сформований в результаті вулканічної діяльності, домінують ландшафти схилів, екзотичні квіти наприклад кани, асиметрія висотних рослинних поясів, періодичне цвітіння дерев, вічнозелені ліси, характерне дерево-пальма кокосова.	Однією з найпопулярніших розваг є Гавайська лея, яка створювалася вручну лея - тропічна форма мистецтва, улюблений символ гавайської щедрості й теплоты Луау – це веселе свято, де багато музики і танців. Він не може обійтись без традиційного танцю - хула. Під час церемонії лей дарують один одному гірлянди лей.
Арабські країни	 Парталь, двір Смоковниці Альгамбра, XIII ст.	Запозичення мавританського, персидського стилів, невеликий розмір, наявність внутрішнього дворику замкненого по периметру, прямолінійні доріжки, майданчики круглі й прямокутні, багато мощення іноді кольоровою тротуарною плиткою, квітучі рослини, багато плодих дерев та кущів, куполоподібні дахи альбанок, стрілочасті вікна.	Національне свято Грузії - Ртвели. Це час збору виноградного врожаю, шум, сміх, пісні, танці, жарти, потім починається священне дійство – виноград будуть давити в великих чанах. У свято Пасхи віруючі й самі священники йдуть по вулицям з церковними піснями, несуть над собою ікони, хрести й хоругви.
Бразилія	 Курітіба. Бразилія	Насадження повинні передбачати головну роль в саду, як і індивідуальні характеристики рослин, в особливості виражені в формі листя та забарвленні. Природа представлена різноманітним видів диких та екзотичних рослин. Запобігання симетрії та лінійного насадження.	Основним традиційним святом є проведення карнавалів, відкриття розпочинаються в суботу. Кількість учасників цього шествя складає 2-5 тисяч чоловік, кожна школа самби підготовлює свій виступ, проводиться за сорок днів до Пасхи.
Італія	 Сад Джусті. Італія. Верона. Кінець XVI ст. Сад вілли Массей. Італія. Тоскана. Лукка. XVI ст.	Використовуються різні види хвойних порід, листові дерева різних форм, багатолітні квітучі рослини, замощений внутрішній дворику, або патіо, квіти у вазонах, глечиках, повиті виноградом перголи, підвішені корзини, велика кількість вічнозелених рослин, прикраса саду скульптурами, геометричні підстрижені. Чітко різняться відкрита частина для всіх відвідувачів та сад при будинку атрумля господарів та їх гостей, чітке планування, раціоналізм, грамотно використовується рельєф, чіткі пропорції.	Італійці святкують масляну, яка супроводжується карнавалом, святкуваннями та шеством. Костюми на святі традиційні – Пьеро, Арлекін та інші, персонажі італійських комедій. Венеціанський Карнавал масок - найвідоміший і найдавніший карнавал. "Історична регата", на яку збираються найкращі гондольєри міста й проводяться грандіозний парад історичних човнів. "Фестиваль двох світів" в Сполето (кінець червня - початок липня) - оперні та балетні спектаклі, театральні постанови, концерти, числені виставки.

Продовження таблиці № 2

Країна	Приклад	Особливості ландшафтного середовища парку	Національні звичаї та традиції
Індія	 <p>Мавзолей імператора Хумаюна. Делі. Індія 1562-1570 роки будівництва</p> <p>Тадж-Махал. Індія. 1630-1652 роки будівництва</p>	<p>План ландшафтної ділянки вписується в квадрат або прямокутник. Вода відіграє особливу роль - це основа композиційної побудови. цей принцип має назву Чар-баг. Квадрати Чар-бага поєднуються безперервною водною віссю з плавним каскадом на уступах саду. Головні осі квадрату обсаджені кущами та деревами. Використовуються колодязі.</p>	<p>Кожен рік 27 березня в Індії святкують свято весни Холі (Holi), або як його ще називають - бенгальським Новим Роком або Фестивалем фарб. Цей захід символізує прихід весни й приходить в супроводженні кольорових парадів й виступів артистів на вулицях міст. А коли сонце сідає, по всій країні починають палити багаття - символ спалення демона Холікі. Під час гуляння місцеві жителі обливають один одного кольоровою фарбою або посипають кольоровою пудрою.</p>
Україна	 <p>Етнографічний заповідник Пирогово. Київ</p>	<p>Живописний ландшафт, велика кількість озеленення, фруктові сади, характерними рослинами є калина, маки, чорнобривці, берези, тополі та верби, наявність водойми та насадження дерев над річками. Мальовничість пейзажу.</p>	<p>Колядування на Різдво Христове супроводжується піснями, точніше колядками та щедрівками, посіванням зерном в хатах. Ще одна давня традиція - зазивання весни. Стрибки через багаття на свято Івана Купала.</p>
Франція	 <p>Розарій Val di Marne Франція 1894 рік</p>	<p>Регулярні сади, водні площини, топіарне мистецтво, підстрижені кущі, рельєф не виражений, площинний, регулярні параметри. Виділяється головний елемент і ціла низка підлеглих елементів. Основним елементом є осьова центральна доріжка, що закінчується домінантою, також використовуються перголи</p>	<p>День музики у Франції - у всій країні проходить багаточисленні паради і концерти, під час яких виконується музика всіх жанрів - як професійними колективами, так і любителями.</p>

Висновки: На основі проведеного аналізу етнографічного рекреаційно-розважальних парків світу виявлені їх національні особливості, які сформовані у вигляді таблиці. Виведені поняття етнографічного рекреаційно-розважального парку, виявлені особливості певних етноландшафтів. Визначено, що ці поняття та особливості можуть використовуватися при проектуванні поліфункціональних рекреаційно-розважальних парків з урахуванням певних народностей і гармонічним їх поєднанням.